

भारतीय रिझर्व्ह बँकेचे फक्त पिना न मारलेल्या नोटा स्वीकारण्याचे जनतेस आवाहन
जून ५, २००३

काही प्रसिद्धी माध्यमांच्या जून ५, २००३ च्या प्रसिद्धीमध्ये भारतीय रिझर्व्ह बँकेच्या ७ नोव्हेंबर २००१ च्या पिना न मारलेल्या नोटा स्वीकारण्या बाबतच्या आवाहनचे पालन न करण्यातील येणाऱ्या अडचणी व त्यातील संभव धोके या बदल काही वार्ता प्रसिद्ध झाल्या आहेत.

या प्रसिद्ध झालेल्या बातम्यांनुसार सत्य परिस्थिती तशी नसल्यामुळे आणि जनतेच्या मनातील शंकांचे निरसन करण्यासाठी रिझर्व्ह बँक स्पष्ट करत आहे, की सर्व बँकांना या संदर्भात मार्गदर्शक सूचना व आदेश नोव्हेंबर २००१ मध्ये कळविण्यात आले होते. या मध्ये, रिझर्व्ह बँकेने इतर गोष्टींसह नोटा मोजण्याचे व त्यांना वेष्टन लावण्याचे यंत्र वापरण्याचे कळविले होते. अशा रीतीने, रिझर्व्ह बँकेने या कार्यवाहीसाठी संबंधित मशिनरी व जागे साठी बँकांना योग्य तेवढा वेळ दिला होता. नोट बँडिंग मशीन मुळे, नोटांचे गड्डे उभ्या व आडव्या रीतीने बंद केले जातात व त्यामुळे नोटांच्या गड्ड्यामधून एकही नोट काढणे कोणालाही शक्य नसते. महत्वाचे म्हणजे रिझर्व्ह बँकांशी व्यवहार करणाऱ्या सर्व सरकारी विभागांनी म्हणजे, रेल्वे, पोस्ट, कस्टम्स, विभागीय पासपोर्ट कार्यालये व राज्य सरकारची कार्यालये, ज्या मध्ये दुग्ध व्यवसाय आयुक्त कार्याला, ऍशुअरन्स निबंधक, कोलकता आयुक्तालय यांचा समावेश आहे, यांनी नोटांच्या गड्ड्यांच्या, पिना नसलेल्या बांधणीचा अवलंब आधीच सुरु केला आहे. व ते रिझर्व्ह बँकेला फक्त पिना नसलेल्या नोटाच देतात. तसेच, कोलकता येथील रिझर्व्ह बँक कार्यालयामध्येच आदेशांचे पालन केले जात नसल्याची बातमी ही खरी नाही. वास्तविक रिझर्व्ह बँकेतील सर्व व्यवहार हे पिना न लावलेल्या नोटांच्या गड्ड्याच्या स्वरूपातच होत आहेत. इतकेच नव्हेतर, जुन्या वापरलेल्या चलनयोग्य नोटा सुद्धा रिझर्व्ह बँक काउंटरवरून पिना नसलेल्या स्थितीतच पुरवित आहे, व त्यांच्या गट्ट्यांना उभे-आडवे बँडिंग केलेले असते. इतर बँकांनी व सरकारी क्षेत्रातील उपक्रमांनी या संबंधीचे उपाय पूर्णपणे अमलात आणावे व निर्णय भारत सरकार व रिझर्व्ह बँक यांचा संयुक्त निर्णय असून, तो १९९५ साली घेतला गेला असून, त्याची टप्प्या टप्प्याने अंमलबजावणी १९९६ पासून सुरु झाली आहे. त्यामुळे काही सरकारी विभागांनी भारतीय स्टेट बँकेस पिना मारलेल्या नोटा वितरित करण्याची विनंती केली असल्याचा दावा अयोग्य आहे.

बँकांच्या प्रमुखांनी, अनेक बैठकींमध्ये, रिझर्व्ह बँकेस स्वच्छ नोटांचे धोरण व रिझर्व्ह बँकेचा आदेश पूर्णपणे अमलात आणण्याबद्दल पूर्णपणे सहकार्याचे आश्वासन दिले आहे. त्यामुळे स्टेट बँक व इतर बँकांनी इतर संबंधित विभागांकडे आर बी आय च्या आवश्यकतांनुसारच या संदर्भात त्यांना कार्य करण्याबाबत मतपरिवर्तन करावयाचे आहे.

रिझर्व्ह बँक जनतेस आश्वासन देत आहे की, देशात सर्वत्र जनते मध्ये नव्या व चलनयोग्य जुन्या नोटांचा भरपूर पुरवठा करण्यात आला असून आधुनिकीकरणाद्वारे, सुमारे २००० कोटी जुन्या व फाटक्या नोटा गेल्या काही महिन्यात काढून घेण्यात आल्या आहेत. तसेच करन्सी चेस्ट असलेल्या बँकांशी, पुरवठा व्यवस्थित सुरु ठेवण्याबद्दल आर बी आय सतत संपर्कामध्ये आहे.

काही सरकारी व खासगी उपक्रम, उदा. डबल्यू बी एस ई बी, सी ई एस सी, बी एस एन एल आदि अजूनही बँकांकडे पिना मारलेल्या नोटांचा भरणाकरत असल्याचा दावा योग्य नाही, कारण बँकांनी फक्त पिना नसलेल्या नोटाच स्वीकारणे अपेक्षित आहे. तसेच सरकारी विभाग व

सी ई एस सी सारख्या इतर उपक्रमांनी रोख हाताळणाऱ्या विभागांचे, साध्या बँडिंग (उभे-आडवे) किंवा पॉलिथिनच्या सीलबंद पिशव्यांद्वारे आधुनिकीकरण करणे गरजेचे आहे. पिना मारल्याने नोटांचे नुकसान होते व त्यांने आयुष्य कमी होते, तसेच नोटांच्या उत्पादनासाठी कागद आयात करण्यासाठी मोठ्या प्रमाणावर परदेशी चलन खर्च होते, या बाबतीत लोकांशिक्षणाची गरज आहे.

बँकांना खास प्रकारच्या पॉलिथिन पिशव्या, पिना न मारलेल्या नोटांचे गट्टे सुरक्षित बांधण्यासाठी वापरण्याचा पर्याय आहे व त्याचा त्यांनी मुक्त वापर केला पाहिजे.

आर बी आय चे स्वच्छ नोटांचे धोरण जनतेच्या फायद्यासाठी आहे. तिने वेगवान अशी सीव्हीपीएस ही करन्सी प्रोसेसिंग प्रणाली सुरु केली आहे. जेणेकरून पिना नसलेल्या नोटाच दिल्या व घेतल्या जातील - आवश्यकता आहे ती सर्व स्तरांवर सहकार्याची व मानसिकता बदलण्याची.

अजित प्रसाद
व्यवस्थापक

प्रेस रिलीज: २००२-२००३ / १२४६